

STAN I STRUKTURA REJESTROWANEGO BEZROBOCIA NA WSI W 2010 ROKU

I. WSTĘP

Rynek pracy na obszarach wiejskich jest niezwykle ważnym, ale i trudnym do jednoznacznego określenia segmentem polskiego rynku pracy. Rynek ten odnosi się zarówno do ludności pracującej w rolnictwie bezpośrednio w gospodarstwach rolnych, ludności pracującej w rolnictwie, niebędącej użytkownikami gospodarstw rolnych, jak i ludności zamieszkującej obszary wiejskie, ale niezwiązanej z rolnictwem.

Analiza danych statystycznych dotyczących bezrobocia na wsi, niezależnie od źródeł jego pochodzenia, potwierdza bardziej niekorzystną sytuację na rynku pracy ludności zamieszkałej na terenach wiejskich. Bezrobocie na wsi ma inny charakter niż w mieście, jest bardziej trwałe, a rynek pracy jest mniej elastyczny. Zachodzące przemiany gospodarcze wpłynęły nie tylko na zmniejszenie aktywności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich, ale ukazały społeczne i gospodarcze opóźnienia rozwojowe w rolnictwie i na terenach wsi. Stąd rynek pracy na wsi dotkliwiej odczuwa przemiany gospodarcze. Analiza danych pokazuje również na wyraźny podział ludności zamieszkałej na wsi na związaną z gospodarstwami rolnymi oraz na ludność bezrolną, wskazując jednocześnie na trudniejszą sytuację tej drugiej.

W opracowaniu wykorzystano głównie dane statystyczne gromadzone przez powiatowe urzędy pracy na podstawie sprawozdawczości o rynku pracy (sprawozdanie MPiPS-01 „O rynku pracy” wraz z załącznikami), dotyczącej bezrobocia rejestrowanego. W mniejszym stopniu przedstawiono dane odnoszące się do aktywności ekonomicznej ludności, publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, stanowiące komplementarne dla bezrobocia rejestrowanego źródło informacji.

II. CHARAKTERYSTKA OBSZARÓW WIEJSKICH¹

Pod względem liczby ludności Polska znajduje się na 6 miejscu wśród krajów Unii Europejskiej. W przypadku natomiast gęstości zaludnienia plasujemy się w grupie średnio zaludnionych państw europejskich. Na 1 km² powierzchni mieszkają 122 osoby; w miastach 1.083, na terenach wiejskich 51. Maleje liczba i udział mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności, natomiast sukcesywnie (od 2003 r.) rośnie liczba ludności zamieszkałej na wsi.

W roku 2010, w porównaniu z rokiem poprzednim, liczba mieszkańców wsi wzrosła o 39,6 tys. osób, tj. o 0,27%. Największy procentowy wzrost liczby ludności wiejskiej odnotowano w województwie pomorskim i wielkopolskim (odpowiednio o 1,20% i o 0,86%), największy spadek na terenach wiejskich w województwach: podlaskim (o 0,76%) i zachodniopomorskim (o 0,51%).

Do najgęściej zaludnionych obszarów wiejskich należą obszary w województwach: małopolskim, śląskim i podkarpackim (odpowiednio 123, 119 i 74 osoby/km²), do najrzadziej w zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i podlaskim (24 osoby/km²), oraz lubuskim (28 osób/km²).

Obszary wiejskie zajmują w Polsce powierzchnię 291,2 tys. km², co stanowi 93,1% obszaru kraju. Na obszarach wiejskich w 2010 r. mieszkało 14.869,3 tys. osób, tj. 39,0% ogółu ludności. Społeczeństwo polskie jest więc silnie zurbanizowane, jednak ponad 1/3 ludności kraju to osoby stale mieszkające na wsi.

Należy też podkreślić, że zgodnie z wynikami opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny, prognozy demograficznej ludności na lata 2008-2035, do końca tego okresu będziemy

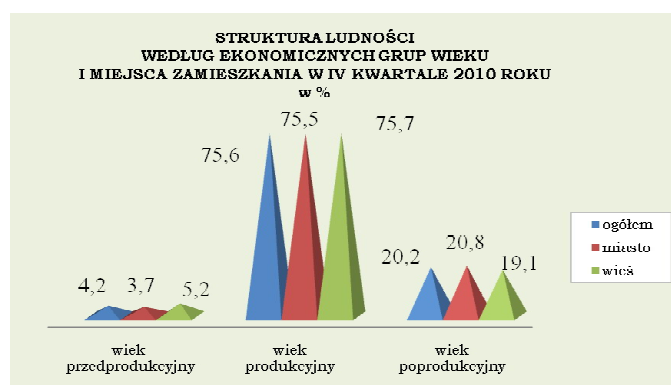
¹ Źródło:

„Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2010 r”, GUS, Warszawa 2010
„Prognoza ludności Polski na lata 2008-2035”, GUS, Warszawa 2009

obserwować nieustanny ubytek ludności w miastach, natomiast na terenach wiejskich do 2020 roku liczebność zamieszkującej tam populacji będzie wzrastała.

Sukcesywny wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi znajduje przełożenie w odwróceniu tendencji odpływu ludności z obszarów wiejskich. Trend dodatniego salda migracji na wieś miał miejsce w ostatnich czterech latach, przy czym saldo dodatnie dotyczyło migracji wewnętrznych. Obserwowany był natomiast większy odpływ ludności z obszarów wiejskich za granicę. Według GUS tendencje te będą się utrzymywać w kolejnych latach. Jednocześnie wsparcie z budżetu unijnego przyczynia się do realizacji wielu inwestycji na obszarach wiejskich, w tym w zakresie poprawy infrastruktury, ochrony środowiska, podejmowania działalności agroturystycznej. Duży wpływ na kierunek migracji mają też wyższe koszty utrzymania w mieście i wiążące się z nimi obserwowane od kilku lat przemieszczania ludności z miast na obszary podmiejskie.

Mimo pozytywnych zmian zachodzących na wsi, obserwowane jest, wymienione wcześniej, zjawisko zwiększonej migracji za granicę z terenów wiejskich. Trzeba przy tym podkreślić, że w 2009 r. i w 2010 r. tempo wyjazdów na pobyt stały zostało wyhamowane, wzrosła natomiast skala wyjazdów na pobyt czasowy. Niepokojący jednak pozostaje fakt, że wyjeżdżają osoby młode i lepiej wykształcone, tym bardziej, że generalnie poziom wykształcenia mieszkańców wsi, nadal kształtuje się niekorzystnie w porównaniu z ludnością miast. Według BAEL, IV kwartał 2010 r., największy odsetek wśród ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej – odpowiednio 32,7% i 30,4% - stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym oraz zasadniczym zawodowym, podczas gdy w miastach udział ludności o tym poziomie wykształcenia wynosił 17,0% i 21,1%. Wykształcenie wyższe posiadało 9,5% ludności wiejskiej, natomiast ludności miejskiej 24,3%.

Biorąc pod uwagę strukturę wiekową ludności, rozkład wiekowy ludności wiejskiej z punktu widzenia zasobów pracy jest korzystniejszy niż w miastach. Wyższy w stosunku do ogólnej liczby pozostaje na wsi odsetek osób w wieku produkcyjnym - 75,7%, przy 75,5% w miastach, oraz w wieku mobilnym (do 44 lat) – 48,1%, wobec 45,8% w miastach. Niższy jest odsetek osób starszych (w wieku pow. 60 lat), wynoszący w IV kwartale 2010 r. 22,2%, wobec 24,3% w miastach, wyż-

szy natomiast, kształtujący się na poziomie 18,4%, osób młodych (do 24 roku życia), przy 14,2% wśród ludności miast.

Należy jednak podkreślić, że w rzeczywistości część osób pracujących i mieszkających na wsi powinna zostać zaliczona do bezrobotnych lub biernych zawodowo, ponieważ w przypadku braku możliwości świadczenia pracy w gospodarstwie rolnym, pozostawałaby bez zatrudnienia. Osoby takie zazwyczaj utrzymują się z niezarobkowych źródeł dochodu przyznawanych innym członkom rodzin, m.in. z tytułu ubezpieczenia rolników.

Nadal trudnym problemem pozostaje bezrobocie ludności bezrolnej z terenów wiejskich. Bezrobotnymi stali się nie tylko pracownicy byłych państwowych gospodarstw rolnych, ale także mieszkający na wsiach pracownicy zlikwidowanych przedsiębiorstw i instytucji pracujących na rzecz rolnictwa, jak i osoby zatrudnione w innych likwidowanych bądź ograniczających miejsca pracy zakładach, w tym przede wszystkim ludność dwuzawodowa.

Charakterystyczne dla ludności pracującej z obszarów wiejskich są też dojazdy do pracy poza miejsce zamieszkania, stanowiące jedyny sposób na podjęcie zatrudnienia, co ma również znaczenie przy niskiej mobilności społeczeństwa i wzroście bezrobocia.

Na wsi polskiej mamy więc do czynienia z nadmiarem siły roboczej w rolnictwie i brakiem miejsc pracy dla ludności nierolniczej. Mając na uwadze przedstawione powyżej tylko niektóre uwarunkowania dotyczące ludności zamieszkującej na obszarach wiejskich należy

podkreślić, że aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych z tych obszarów nadal wymaga podjęcia kompleksowych działań, które pomogą im w znalezieniu zatrudnienia przede wszystkim w sektorze pozarolniczym.

III. AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA LUDNOŚCI ZAMIESZKAŁEJ NA WSI²

Tab. 1. Ludność aktywna i bierna zawodowo w IV kwartale 2010 r.

Wyszczególnienie	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo
	ogółem	pracujący	bezrobotni	
w tysiącach				
Ogółem	17 724,0	16 075,0	1 649,0	14 016,0
Miasta	11 004,0	9 966,0	1 038,0	8 590,0
Wieś	6 720,0	6 109,0	611,0	5 427,0

zawodowo wyższa była liczba bezrobotnych – o 178,0 tys. osób (12,1%), jak też i liczba pracujących – o 190,0 tys. osób (o 1,2%).

W wyniku tych zmian nastąpiło zmniejszenie obciążenia pracujących osobami niepracującymi, z tym że dotyczyło ono mieszkańców miast. Na 1000 osób pracujących przypadały 974 osoby niepracujące. Wskaźnik ten w miastach wynosił 966, na wsi 988. W tym samym okresie 2009 r. kształtował się na poziomie 983 osób, 989 w miastach oraz 974 na wsi.

W IV kwartale 2010 r. ludność aktywna zawodowo stanowiła 55,8% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej, w tym 56,2% w miastach i 55,3% na wsi.

W ujęciu rocznym odnotowano wzrost zarówno ogólnego współczynnika aktywności zawodowej, jak też na wsi i w miastach – odpowiednio o 0,7, 0,1 i 1,2 punktu procentowego.

W przeciwieństwie jednak do lat poprzednich poziom aktywności zawodowej ludności wiejskiej był niższy niż w miastach.

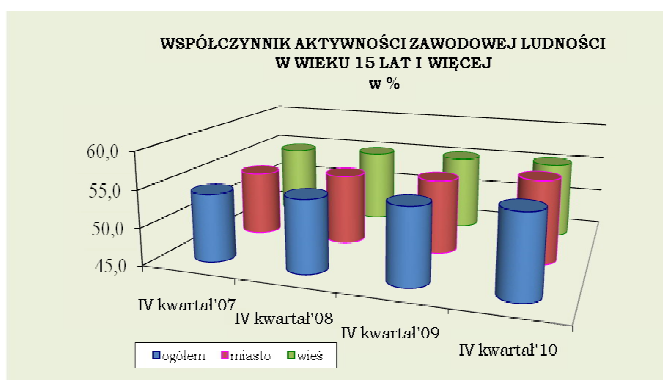
Najwyższy, wynoszący 86,2%, poziom aktywności zawodowej ludności zamieszkałej na wsi obserwowany był dla osób w wieku 35-39 lat, stosunkowo niski wśród młodzieży (15-24 lata) – w wysokości 37,3% oraz dla ludności w wieku poprodukcyjnym (60 lat i więcej kobiety i 65 lat i więcej mężczyźni) – w wysokości 6,8%.

Tab. 2. Pracujący

Wyszczególnienie	IV kwartał 2010 (w tysiącach)	IV kw. 2009 =100
Ogółem	16 075,0	101,2
Miasto	9 966,0	101,5
Wieś	6 109,0	100,7

kałych na wsi wyniosła 6.109,0 tys., czyli 38,0%. W skali roku ogólna liczba pracujących

W IV kwartale 2010 r. zbiorowość aktywnych zawodowo liczyła 17.724,0 tys., natomiast biernych zawodowo 14.016,0 tys. osób. W porównaniu z analogicznym okresem w 2009 r. liczba osób aktywnych zawodowo wzrosła o 367,0 tys. osób, (2,1%), zmalała natomiast populacja biernych zawodowo – o 133,0 tys. osób, (o 0,9%). Wśród aktywnych

Biorąc natomiast pod uwagę istotny na rynku pracy poziom wykształcenia, najwyższy współczynnik aktywności zawodowej ludności zamieszkałej na wsi charakteryzował osoby z wykształceniem wyższym (83,0%) oraz średnim zawodowym (74,1%). Najniższą natomiast aktywnością zawodową, na poziomie 22,6%, cechowały się osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym.

W IV kwartale 2010 r. pracowało 16.075,0 tys. osób. Z ogółu pracujących, liczba osób zamieszkałych na wsi wyniosła 6.109,0 tys., czyli 38,0%. W skali roku ogólna liczba pracujących

² Źródło: Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2010, GUS, Warszawa 2011

wzrosła o 190,0 tys. osób (o 1,2%), z tego o 146,0 tys. osób (o 1,5%) w miastach i o 44,0 tys. osób (o 0,7%) na wsi. Tempo wzrostu liczby pracujących zamieszkałych na wsi było więc ponad dwukrotnie niższe.

Wskaźnik zatrudnienia na przestrzeni roku zwiększył się o 0,2 punktu procentowego, tak że pracujący stanowili 50,6% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Wzrost wartości wskaźnika dotyczył wyłącznie miast – o 0,6 punktu, przy spadku dla obszarów wiejskich o 0,3 punktu procentowego, odpowiednio do poziomu 50,9% i 50,3%. Po raz pierwszy od kilku lat wskaźnik zatrudnienia był niższy dla wsi. Należy przy tym podkreślić, że na jego poziom w decydującym stopniu wpłynął niższy niż w miastach udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie pracujących.

W IV kwartale 2010 r. odsetek pracujących w wieku 18-64 lata, w stosunku do ogółu ludności wiejskiej, wynosił 64,5%, podczas gdy w miastach 65,6%.

Według BAEL, w IV kwartale 2010 r. stopa bezrobocia ogółem wyniosła 9,3%. Natężenie bezrobocia wzrosło zatem na przestrzeni roku o 0,8 punktu procentowego, w tym w miastach o 0,8, a na wsi o 0,9 punktu, kształtując się na poziomie odpowiednio 9,4% i 9,1%.

Tab. 4. Bierni zawodowo

Wyszczególnienie	IV kwartał 2010 (w tysiącach)	IV kw. 2009 = 100
Ogółem	14 016,0	99,1
Miasto	8 590,0	97,8
Wieś	5 427,0	101,2

wśród biernych zawodowo (47,2% miasto i 48,9% wieś), świadczy nie tylko o przedłużającym się okresie wejścia na rynek pracy przez ludzi młodych (kontynuacja nauki, uzupełnianie kwalifikacji), ale i o rosnącej grupie osób nabywających uprawnienia do świadczeń społecznych (emerytur, świadczeń przedemerytalnych). W IV kwartale 2010 r. te dwie przyczyny nieaktywności zawodowej wskazywane były odpowiednio przez 23,3% oraz 40,9% biernych zawodowo mieszkańców wsi (przed rokiem 24,0% i 41,4%). Stosunkowo wysoki, wynoszący 16,5%, pozostaje na wsi odsetek biernych zawodowo z tytułu chorób i niepełnosprawności (przed rokiem 16,6%).

Odnosząc się do przyczyn nieposzukiwania pracy przez mieszkańców miast, odsetek kontynuujących naukę bądź uzupełniających kwalifikacje był nieco niższy (21,5%) od wielkości wykazanych na wsi, dużo wyższy natomiast, wynoszący 47,0%, był odsetek biernych zawodowo z tytułu przejścia na emeryturę. Różnice te widoczne są zwłaszcza w grupie biernych zawodowo będących w wieku produkcyjnym – w miastach emerytura jest przyczyną bierności dla 20,1% osób, na wsi dla 14,2%. Prezentując powyższe dane należy jednak podkreślić, że 61,3% ludności biernej zawodowo mieszkało w miastach (przed rokiem 62,1%).

IV. BEZROBOCIE REJESTROWANE LUDNOŚCI ZAMIESZKAŁEJ NA WSI

1. Poziom i natężenie bezrobocia

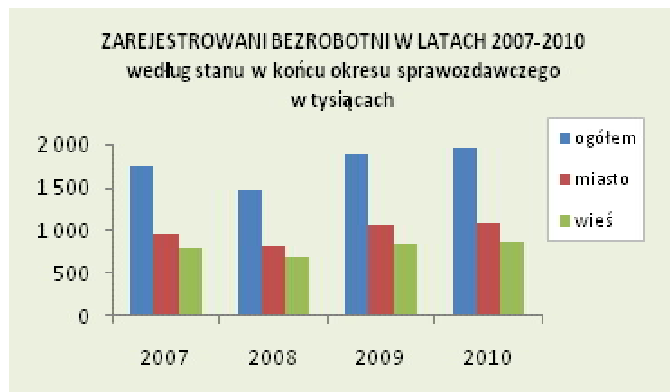
Obok wielu zmian w gospodarce, najbardziej dynamiczne, ale i dotkliwe przemiany dokonały się w sferze rynku pracy, który w bardzo krótkim czasie przekształcił się w rynek poważnego

Tab. 3. Wskaźnik zatrudnienia

Wyszczególnienie	IV kwartał 2010	przyrost/spadek do IV kw. 2009
	w %	w punktach
Ogółem	50,6	0,2
Miasto	50,9	0,6
Wieś	50,3	-0,3

Wysoka pozostaje liczba biernych zawodowo, choć populacja ta zmniejsza się. W IV kwartale omawianego roku zbiorowość biernych zawodowo, w liczbie 14.016,0 tys. osób, stanowiła 44,2% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Była więc o 133,0 tys. osób (0,9%) niższa niż przed rokiem. Spadek ten generowany był w miastach, gdzie liczba biernych zawodowo w odniesieniu do IV kwartału 2009 r. zmniejszyła się o 195,0 tys. osób, tj. o 2,2%, podczas gdy na obszarach wiejskich wzrosła o 63,0 tys. (1,2%). Wysoki odsetek ludności w wieku produkcyjnym

niedoboru popytu na pracę. Pojawiło się masowe bezrobocie, osiągające w latach 1993-1994 poziom prawie 3 mln osób. Tak znaczny wzrost bezrobocia w tym okresie był efektem przede wszystkim ograniczania nadmiernego zatrudnienia w gospodarce. W kolejnych latach notowano okresy spadku i wzrostu liczby bezrobotnych. Obniżenia do poziomu poniżej 2 mln osób pod koniec lat dziewięćdziesiątych i ponownego, począwszy od 2001 r., wzrostu liczby osób pozostających bez pracy, do wysokości ponad 3 mln. Stopa bezrobocia wynosiła wówczas 20,0% ludności aktywnej zawodowo i należała do najwyższych w Europie. Pod

koniec 2003 r. bezrobocie kształtowało się na poziomie 3.175,7 tys. osób. Od tego czasu, do roku 2008, notowany był stały spadek liczby bezrobotnych (od nieco ponad 40,0 tys. osób do ponad 560,0 tys. osób w poszczególnych latach). Wpływ kryzysu światowego na gospodarkę, mimo że słabszy niż w innych krajach UE, spowodował odwrócenie tych korzystnych tendencji. Osłabienie gospodarcze znalazło odzwierciedlenie w spowolnieniu tempa spadku bezrobocia począwszy od drugiej połowy 2008 r. i jego wyraźnym

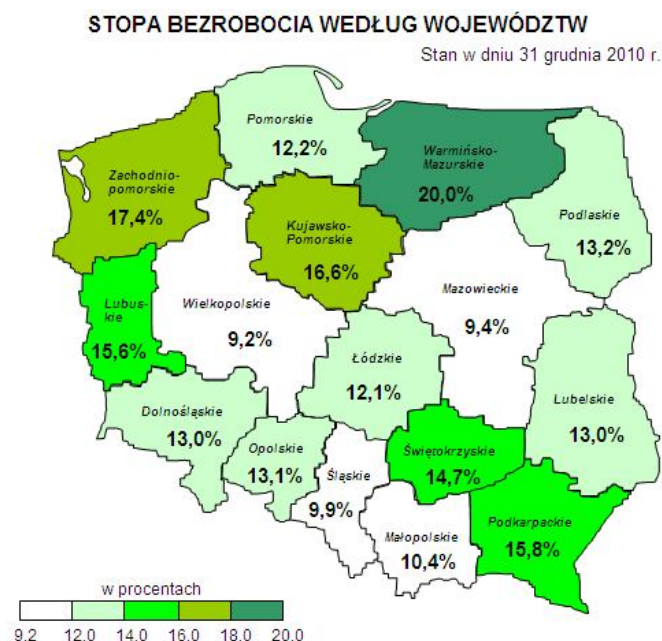
wzroście w roku 2009 – do poziomu 1.892,7 tys. osób, to jest o 418,9 tys. (28,4%) w ujęciu rocznym. W 2010 r. wzrostowe tendencje w gospodarce znalazły przełożenie w niższym tempie wzrostu bezrobocia. W końcu omawianego roku w urzędach pracy zarejestrowanych było 1.954,7 tys. osób, tj. o 62,0 tys. osób, czyli o 3,3% więcej niż przed rokiem. Stopa bezrobocia wyniosła 12,3% i była o 0,2 punktu procentowego wyższa niż w końcu 2009 r.

Podobnym przemianom podlegała liczba bezrobotnych na wsi, z tym że procesy te odnotowywane są od 1994 r., w którym to informacji według miejsca zamieszkania wprowadzone zostały do statystyk Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. W końcu 1994 r. bezrobotni mieszkańcy wsi w liczbie 1.157,9 tys. stanowili 40,8% wszystkich bezrobotnych. Tak jak bezrobocie ogółem, od tego okresu wiejski rynek pracy charakteryzował się spadkową tendencją liczby bezrobotnych. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych nastąpił ponowny gwałtowny wzrost bezrobocia na wsi. Wzrost ten utrzymywał się przez kolejne lata. W 2002 r. bezrobocie na obszarach wiejskich osiągnęło najwyższy poziom (ponad 1,3 mln osób). Od 2003 r. do 2008 r. notowany był spadek liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi, przy czym dynamika spadku była słabsza niż w miastach. Na przestrzeni 2008 r. bezrobocie na wsi zmniejszyło się o 115,3 tys. osób, tj. o 14,7%, podczas gdy już w następnym roku wzrosło o 162,5 tys. (24,2%).

W końcu 2010 r. bezrobocie na wsi osiągnęło poziom 856,4 tys. osób, czyli w ujęciu rocznym wzrosło o 23,5 tys. (2,8%). Dynamika wzrostu bezrobocia na obszarach wiejskich była jednak słabsza niż w miastach, gdzie bezrobocie zwiększyło się w tym okresie o 38,5 tys. osób, tj. o 3,6%. Względny wzrost liczby bezrobotnych mieszkańców wsi wystąpił w 12 województwach, przy czym największy w małopolskim (o 10,0%), śląskim (o 9,5%), podlaskim (o 5,2%) oraz pomorskim (o 4,8%). Jednocześnie odnotowano spadek bezrobocia w 4 województwach – lubuskim (o 4,0%), warmińsko-mazurskim (o 2,9%), świętokrzyskim (o 0,8%) i podkarpackim (o 0,1%). Niższe tempo wzrostu bezrobocia na wsi spowodowało, że odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi zmniejszył się w ciągu roku o 0,2 punktu procentowego i ukształtował na poziomie 43,8%.

Istotne jest też przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia na wsi. Procentowy udział mieszkańców wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych oscylował od 21,2% do 62,3% i aż w 10 województwach przekraczał średnią dla kraju. Wyraźnie niski, w porównaniu do pozostałych województw, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi zarejestrowano w końcu 2010 r. w województwie śląskim (21,2%). Relatywnie niski występował też w województwach podlaskim, łódzkim i dolnośląskim, odpowiednio 33,7%, 33,8% i 35,4%. Odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi, przekraczający połowę ogólnej liczby bezrobotnych województwa, odnotowano natomiast w podkarpackim (62,3%), małopolskim (55,4%), świętokrzyskim (54,7%) i lubelskim (53,5%). Wymienione województwa o najwyższym udziale bezrobotnych zamieszkałych na wsi w stosunku do ogółu

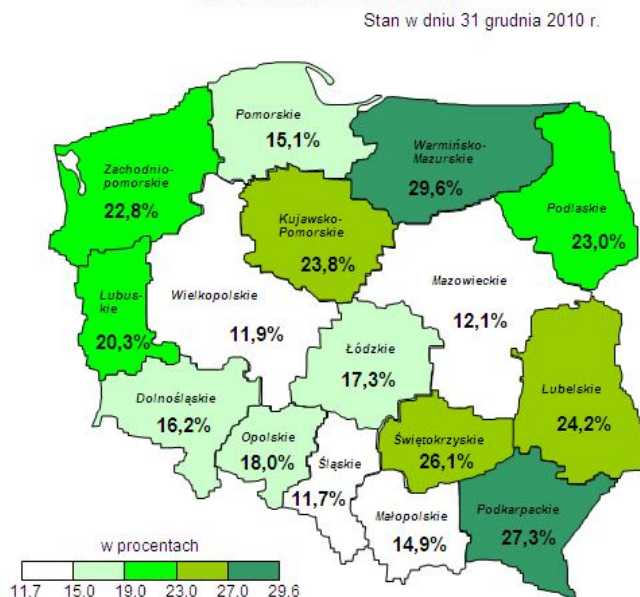
bezrobotnych charakteryzują się jednocześnie najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi w stosunku do ogólnej liczby ludności.

Mając na uwadze natężenie bezrobocia, mierzone udziałem bezrobotnych do cywilnej ludności aktywnej zawodowo (stopa bezrobocia), nie jest ono różnicowane ze względu na stałe miejsce zamieszkania lub pobytu zarejestrowanych w urzędach pracy bezrobotnych. Niemniej jednak we wskazanych wyżej województwach o wysokim udziale bezrobotnych mieszkańców wsi, stopa bezrobocia jawnego przekraczała średnią dla kraju, wynoszącą 12,3%. Wyraźnie najwyższa stopa wystąpiła w województwie podkarpackim (15,8%), w świętokrzyskim i lubelskim kształtowała się odpowiednio na poziomie 14,7% i 13,0%. Tylko w województwie małopolskim była wyraźnie niższa od średniej krajowej i wynosiła 10,4%.

Biorąc natomiast pod uwagę stopę liczoną w odniesieniu do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym (też bez podziału na miasto i wieś), w końcu 2010 r. wynosiła ona 16,9% i w stosunku do stanu w końcu 2009 r. zwiększyła się o 0,4 punktu procentowego. Najwyższą stopę liczoną w stosunku do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym, pośrednio świadcząca o wysokim bezrobociu ukrytym wśród ludności związanej z gospodarstwami rolnymi, bądź o braku miejsc pracy w przemyśle, w usługach lub w rolnictwie dla nierolniczej części mieszkańców wsi, odnotowano w warmińsko-mazurskim (29,6%), oraz w wymienionych wcześniej województwach podkarpackim (27,3%), świętokrzyskim (26,1%) i lubelskim (24,2%).

UDZIAŁ BEZROBOTNYCH WŚRÓD PRACUJĄCYCH POZA ROLNICTWEM INDYWIDUALNYM WEDŁUG WOJEWÓDZTW

Choć stopa bezrobocia liczona w stosunku do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym świadczy pośrednio o bezrobociu ukrytym na wsi, zjawiska tego nie można dokładnie określić z uwagi na to, że część ludności wiejskiej, mimo że stanowi niewykorzystaną siłę roboczą, nie spełnia kryterium niezbędnego do uzyskania statusu bezrobotnego, określonego przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.). Kryterium to dotyczy wielkości gospodarstwa rolnego, stąd w statystykach urzędów pracy wykazywane są jedynie osoby posiadające gospodarstwo rolne o powierzchni nieprzekraczającej 2 ha przeliczeniowych. Według stanu w końcu 2010 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 48,2 tys. bezrobotnych posiadających takie gospodarstwo. Na przestrzeni roku ich liczba spadła o 0,2 tys. osób, tj. o 0,4%.

Spadek bezrobocia wśród tej subpopulacji, przy wzroście ogólnej liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi, znalazł odbicie w spadku ich udziału wśród bezrobotnych mieszkańców wsi z 5,8% w końcu 2009 r., do 5,6% w końcu 2010 r. Najwyższy odsetek bezrobotnych posiadających gospodarstwo rolne w stosunku do ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi odnotowano w województwach: świętokrzyskim (15,4%), podkarpackim (11,8%), łódzkim (11,2%), lubelskim (9,1%), najniższy w zachodniopomorskim (0,1%), lubuskim (0,2%), opolskim (0,5%), dolnośląskim (0,6%) oraz pomorskim i warmińsko-mazurskim (po 0,8%).

Mając na uwadze powyższe dane można powiedzieć, że sytuacja ludności zamieszkałej na wsi pozostaje trudna, i że złożyły się na to różne przyczyny. Generalnie do najważniejszych przyczyn utrzymującego się wysokiego bezrobocia ludności zamieszkałej na wsi zaliczyć można:

- brak miejsc pracy zarówno na wsi, jak i w miastach dla ludności nie związanej z gospodarstwami rolnymi, widoczny zwłaszcza w latach 2008-2009, tj. okresie ujemnego wpływu kryzysu gospodarczego na rynek pracy (nie tworzenie nowych, bądź likwidacja istniejących miejsc zatrudnienia, w tym zwiększone zwolnienia grupowe),
- ujawnienie się na rynku pracy dotychczas ukrytego bezrobocia w rolnictwie,
- brak do dnia dzisiejszego alternatywnych rozwiązań zatrudnienia dla znacznej części osób i ich rodzin na obszarach popegeerowskich.

Największe nasilenie bezrobocia wśród mieszkańców wsi w roku 2010, tak jak i w roku poprzednim, występowało w województwach podkarpackim, małopolskim, świętokrzyskim, lubelskim i warmińsko-mazurskim. O ile w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego dotyczy ono w znacznej przewadze bezrobocia jawnego, które dotknęło ludność pozarolniczą, głównie z obszarów popegeerowskich, to w odniesieniu do pozostałych czterech województw odnosi się zarówno do bezrobocia jawnego, jak i ukrytego. Jest to o tyle istotne, że wymienione województwa z pasa południowego i południowo-wschodniego, charakteryzują się jednocześnie najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi w stosunku do ogólnej liczby ludności oraz niekorzystną strukturą agrarną.

2. Płynność bezrobocia

W omawianym 2010 roku, tak na wsi jak i w miastach, odnotowano wzmożoną płynność bezrobocia. W miastach przejawiało się ono zmniejszeniem napływu do bezrobocia (o 2,4% w stosunku do napływu w 2009 r.) i wzrostem odpływu (o 10,8% w stosunku do wyrejestrowań w 2009 r.). Na wsi natomiast miał co prawda miejsce nieznacznie wyższy niż w poprzednim roku napływ do bezrobocia (o 0,2%), ale wyższe było również tempo wyrejestrowań (o 13,3%).

Na przestrzeni całego 2010 r. do urzędów pracy zgłosiło się 1.232,2 tys. osób zamieszkałych na wsi, czyli o 2,8 tys. osób (o 0,2%) więcej niż w 2009 r. Z liczby tej status osoby bezrobotnej po raz pierwszy uzyskało 264,3 tys. osób, a do ewidencji po raz kolejny powróciło 967,9 tys. osób, czyli 78,6% całego napływu tej populacji (w 2009 r. odsetek ten wynosił 77,3%).

Odpływ z bezrobocia wśród mieszkańców wsi wyniósł w omawianym okresie 1.208,4 tys. osób i był o 141,9 tys. (13,3%) wyższy niż w poprzednim roku.

Biorąc pod uwagę przyczyny wyrejestrowań, najwięcej osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi opuściło rejestry z tytułu podjęcia pracy. W całym 2010 r. było to 494,0 tys. osób, czyli 40,9% całego odpływu z bezrobocia tej populacji. Pracę niesubsydiowaną podjęło 372,8 tys. osób, natomiast pracę subsydiowaną 121,2 tys. osób. W porównaniu z 2009 r. liczba podjęć pracy ogółem była o 75,6 tys. osób (18,1%) wyższa, przy czym wzrost ten dotyczył zarówno podjęć pracy niesubsydiowanej (o 47,6 tys. osób, tj. o 14,6%), jak i podjęć pracy subsydiowanej (o 28,0 tys. osób, tj. o 30,1%).

Wymieniając inne poza pracą subsydiowaną formy aktywizacji kierowane do bezrobotnych (szkolenia, staże u pracodawcy, przygotowanie zawodowe dorosłych³, prace społecznie

³ Forma ta wprowadzona została z dniem 1 lutego 2009 r. nowelą ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. Nr 6, poz. 33).

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

użyteczne), łącznie w 2010 r. podjęło je 233,4 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W odniesieniu do poprzedniego roku oznacza to, że z wymienionych form skorzystało o 25,2 tys. (12,1%) bezrobotnych z obszarów wiejskich więcej. Osoby wyłączone z tego tytułu z ewidencji urzędów pracy stanowiły 19,3% całego odpływu tej populacji. Rok 2010 był więc kolejnym rokiem, w którym obserwowano wzrost liczby bezrobotnych mieszkańców wsi korzystających z aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu.

W 2010 r. status bezrobotnego z powodu podjęcia nauki utraciło 4,1 tys. osób, czyli o 0,7 tys. osób (19,6%) więcej niż przed rokiem. Mimo wzrostu wyrejestrowań z tego tytułu, bezrobotni zamieszkałi na wsi podejmujący naukę stanowili, tak jak i w 2009 r., zaledwie 0,3% wyrejestrowań tej populacji.

Tab. 5. Płynność bezrobocia na obszarach wiejskich w 2010 r.

Wyszczególnienie	Napływ i odpływ bezrobotnych		
	ogółem	zamieszkałi na wsi	
	w tysiącach		w % do ogółem
Napływ	3 041,9	1 232,2	40,5
po raz pierwszy	639,7	264,3	41,3
po raz kolejny	2 402,2	967,9	40,3
Odpływ	2 979,8	1 208,4	40,6
w tym z powodu			
podjęcia pracy	1 183,3	494,0	41,7
z tego			
pracy niesubsydiowanej	927,0	372,8	40,2
w tym sezonowej	62,4	32,4	51,9
pracy subsydiowanej	256,3	121,2	47,3
z tego			
prac interwencyjnych	43,0	22,3	51,9
robót publicznych	74,6	43,1	57,8
podjęcia działalności gospodarczej	76,9	30,2	39,3
podjęcia pracy w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego	59,5	25,0	42,0
innych prac	2,5	0,6	24,0
rozpoczęcia szkolenia	181,2	67,8	37,4
rozpoczęcia stażu	298,3	134,2	45,0
rozpoczęcia przygotowania zawodowego dorosłych	1,1	0,4	36,4
rozpoczęcia pracy społecznie użytecznej	67,6	30,9	45,7
niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy	874,1	325,1	37,2

Z tytułu ukończenia 60/65 lat, nabycia praw emerytalnych lub rentowych oraz nabycia praw do świadczenia przedemerytalnego wyrejestrowano 15,3 tys. osób, tj. o 4,6 tys. osób (42,4%) więcej niż w poprzednim roku. Było to zaledwie 1,3% ogółu wyrejestrowanych z ewidencji bezrobotnych mieszkańców wsi. Odsetek wyrejestrowanych z wymienionych tytułów zwiększył się o 0,2 punktu procentowego w stosunku do poprzedniego roku.

Dobrowolnie ze statusu bezrobotnego zrezygnowało w omawianym okresie 63,4 tys. osób, co stanowiło 5,2% całego odpływu tej kategorii bezrobotnych. W roku poprzednim wyrejestrowano z tego powodu 57,6 tys. osób (5,4%).

Relatywnie wysoki był odsetek wyłączeń z powodu niepotwierdzenia gotowości do pracy. W ciągu całego 2010 r. wyrejestrowano z tego tytułu 325,1 tys. osób zamieszkałych na wsi, czyli 26,9% odpływu tej populacji (w 2009 r. 308,1 tys. osób, tj. 28,9%).

Odnosząc się do płynności bezrobocia na wsi, napływ tej populacji w 2010 r. stanowił 40,5% całego napływu bezrobotnych w tym okresie (39,9% w 2009 r.). Odpływ z bezrobocia z obszarów wiejskich stanowił 40,6% ogółu wyrejestrowanych bezrobotnych (w stosunku do poprzedniego roku był wyższy o 0,6 punktu procentowego). Widać więc, że odsetki zarejestrowań i wyrejestrowań bezrobotnych zamieszkałych na wsi były niższe niż w miastach. Należy jednak podkreślić, że przy niewielkim w stosunku do ubiegłego roku wzroście napływu (o 0,2% w skali roku), wyższe niż w miastach było na obszarach wiejskich tempo wzrostu wyrejestrowań (o 13,3%).

Podjęcia pracy przez bezrobotnych z obszarów wiejskich stanowiły 41,7% wszystkich podjęć pracy w 2010 r. Należy przy tym podkreślić, że podjęcia pracy subsydiowanej stanowiły 47,3% wyrejestrowań z tego tytułu, natomiast podjęcia pracy niesubsydiowanej odpowiednio 40,2% wyrejestrowań.

Bezrobotni z obszarów wiejskich stanowili 37,2% ogółu bezrobotnych wyrejestrowanych w 2010 r. z powodu niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy, zaś odsetek tych, którzy dobrowolnie zrezygnowali ze statusu bezrobotnego kształtował się na poziomie 46,2%.

Istotne jest też pokazanie w tym miejscu kształtowania się poziomu wskaźnika płynności rynku pracy, czyli udziału bezrobotnych, którzy w ciągu roku podjęli pracę do liczby nowo zarejestrowanych w tym samym okresie. W 2007 r., przy wysokim spadku bezrobocia, wskaźnik ten wynosił w miastach 50,0%, na wsi 52,1%. W 2008 r. kształtował się w miastach na poziomie 41,8%, natomiast na wsi na poziomie 43,4%. W 2009 r. odpowiednio 32,0% i 34,0%, natomiast w omawianym 2010 r. na poziomie 38,1% i 40,1%. Oznacza to, że w roku 2010 w odniesieniu do roku poprzedniego nieco więcej bezrobotnych podjęło pracę w stosunku do rejestrujących się.

3. Aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu

Do zadań samorządu powiatu w zakresie polityki rynku pracy należy m.in. opracowywanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy, a także udzielanie pomocy bezrobotnym w znalezieniu pracy poprzez pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe i informację zawodową. W ramach tych zadań przez powiatowe urzędy pracy organizowane są bądź prowadzone aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu. Wśród nich wymienić należy kierowanie na dotowane z Funduszu Pracy prace interwencyjne i roboty publiczne, pomoc w podjęciu działalności na własny rachunek, organizację szkoleń, staży, przygotowania zawodowego dorosłych, prac społecznie użytecznych, prowadzenie doradztwa zawodowego.

3.1. Prace interwencyjne i roboty publiczne

Zatrudnienie pracownika w ramach prac interwencyjnych nie różni się w zasadzie od umowy na czas określony (najczęściej do 6 miesięcy). Zgodnie z zapisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy celem prac interwencyjnych jest wsparcie osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Zachętę zaś dla pracodawcy do organizacji takich form pracy stanowi częściowy zwrot kosztów zatrudnienia bezrobotnego (wynagrodzenia, nagrody, składki na ubezpieczenia społeczne). W 2010 r. prace interwencyjne podjęło 22,3 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi, tj. o 1,5 tys. osób (7,2%) więcej niż w poprzednim roku. Na ogólną liczbę 43,0 tys. podjęć pracy interwencyjnej, 22,3 tys. podjęć, czyli ponad połowa (51,9%) dotyczyła bezrobotnych z terenów wiejskich.

Do robót publicznych, czyli zatrudnienia (w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy) przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe oraz spółki wodne i ich związki skierowanych zostało w omawianym roku 43,1 tys. bezrobotnych z obszarów wiejskich, tj. o 12,2 tys. (39,6%) więcej niż rok wcześniej. W bilansie całego odpływu z tytułu podjęcia robót publicznych, skierowania bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły 57,8% (w roku 2009 – 57,2%).

Wymienione formy subwencjonowanego zatrudnienia, są jak widać skuteczną formą pomocy bezrobotnym z obszarów wiejskich. Przy stosunkowo niskich kosztach ich organizacji, dając

bezrobotnym tymczasowe zatrudnienie, pozwalają im uaktywnić się zawodowo oraz przerwać bezrobocie długotrwałe.

3.2. Podjęcie działalności gospodarczej

W 2010 r., podobnie jak rok wcześniej, odnotowano wzrost zainteresowania podejmowaniem działalności na własny rachunek przez bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W 2009 r. chęć prowadzenia działalności gospodarczej zadeklarowało i otrzymało środki finansowe 24,2 tys. osób, podczas gdy w roku 2010 – 30,2 tys., tj. o 6,0 tys. (24,9%) więcej. Mimo wyższej liczby chętnych do pracy na własny rachunek, bezrobotni mieszkańcy wsi stanowili zaledwie 39,3% z ogólnej liczby osób, którym udzielono pomocy przy tworzeniu własnego miejsca pracy. Niemniej jednak odsetek ten był o 1,5 punktu procentowego wyższy niż w roku poprzednim.

3.3. Szkolenia

W omawianym roku na szkolenia, czyli zajęcia mające na celu uzyskanie, uzupełnienie lub doskonalenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych skierowanych zostało 67,8 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do sytuacji sprzed roku oznacza to wzrost o 6,9 tys. osób (11,3%). W odniesieniu do bezrobotnych z obszarów miejskich, odsetek podejmujących tę formę aktywizacji pozostaje także niższy (5,6% wobec 6,4% odpływu w miastach). Bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili bowiem 37,4% ogółu bezrobotnych skierowanych na szkolenia. Za pozytywną przesłankę należy jednak uznać, że w porównaniu z 2009 r. odsetek ten wzrósł o 0,7 punktu procentowego.

3.4. Staże, przygotowanie zawodowe dorosłych

Staż i przygotowanie zawodowe dorosłych są formami skierowanymi do bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Celem stażu, jak określa ustawa jest „nabycie przez bezrobotnego umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez realizację zadań w miejscu pracy bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą”. Przygotowanie zawodowe dorosłych jest natomiast „instrumentem aktywizacji w formie praktycznej nauki zawodu dorosłych lub przyuczenia do pracy dorosłych, realizowanym bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą, według programu obejmującego nabywanie umiejętności praktycznych i wiedzy teoretycznej, zakończonego egzaminem”. Obie te formy odbywają się więc na mocy umowy zawartej przez starostę z pracodawcą i według ściśle określonego programu.

W 2010 r. na staże i przygotowanie zawodowe dorosłych skierowano odpowiednio 134,2 tys. oraz 0,4 tys. bezrobotnych z terenów wsi. Odnosząc się do ogólnej liczby wyrejestrowań z ewidencji bezrobotnych z tytułu podjęcia tych form, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi był relatywnie wysoki w przypadku podejmowania staży, niski natomiast, w przypadku skierowań do przygotowania zawodowego dorosłych i wynosił odpowiednio 45,0% i 36,4%. Należy przy tym zaznaczyć, że staże były tą formą aktywizacji, z której skorzystało najwięcej bezrobotnych, tak z obszarów wiejskich, jak i z miast.

3.5. Prace społecznie użyteczne

Prace społecznie użyteczne są formą ograniczania bezrobocia, kierowaną do bezrobotnych bez prawa do zasiłku. Organizowane są przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnych.

W 2010 r. do prac społecznie użytecznych skierowano 30,9 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do poprzedniego roku liczba podjęć tego rodzaju pracy wzrosła o 1,3 tys. osób (4,5%). Podobnie jak w przypadku skierowań na staże, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy podjęli prace społecznie użyteczne był relatywnie wysoki i wyniósł 45,7%. W 2009 r. odsetek ten był niższy, bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili bowiem 45,0% wszystkich bezrobotnych skierowanych do prac społecznie użytecznych.

3.6. Poradnictwo zawodowe i kluby pracy

Rok 2010 był kolejnym (począwszy od 2006 r.), w którym odnotowano wzrost ogólnej liczby bezrobotnych korzystających z usług poradnictwa indywidualnego – o 58,0 tys. osób, tj. o 13,3% w odniesieniu do poprzedniego roku. Liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy skorzystali z tej formy pomocy zwiększyła się w tym czasie o 26,9 tys. osób (14,8%), podczas gdy bezrobotnych z miast o 31,1 tys. (12,3%).

Tym samym liczba bezrobotnych objętych tą usługą wzrosła do 492,7 tys. osób, z których 208,6 tys. (42,3%) mieszkało na wsi. W roku poprzednim odsetek ten był nieco niższy i wynosił 41,7%.

Tab. 6. Bezrobotni zamieszkałi na wsi korzystający z usług poradnictwa zawodowego oraz zajęć aktywizacyjnych w klubach pracy

Lata	Bezrobotni, którzy skorzystali z usług poradnictwa indywidualnego		w tym zamieszkałi na wsi		Bezrobotni, którzy uczestniczyli w szkoleniach i w zajęciach aktywizacyjnych klubów pracy		w tym zamieszkałi na wsi	
	w tysiącach		w %	w tysiącach		w %		
	w okresie sprawozdawczym							
2009	434,7	181,7	41,7	119,6	54,4	45,5		
2010	492,7	208,6	42,3	134,7	61,1	45,4		

skorzystały z tej formy pomocy. Na przestrzeni omawianego roku odnotowano spadek, liczby bezrobotnych uczestniczących w poradach grupowych (o 5,0 tys. osób, tj. o 6,4%). Należy podkreślić, że spadek ten odnosił się zarówno do mieszkańców wsi, których liczba w stosunku do 2009 r. zmniejszyła się o 4,0 tys. osób, tj. o 11,2%, jak i w mniejszym stopniu mieszkańców miast, gdzie liczba uczestników tej formy była niższa o 1,0 tys. osób (2,4%).

Z organizowanych przez kluby pracy form aktywizacji, tj. szkoleń z zakresu aktywnego poszukiwania pracy oraz z zajęć aktywizacyjnych mających na celu przygotowanie do samodzielnego poszukiwania i podjęcia zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej skorzystało w 2010 r. ogółem 134,7 tys. bezrobotnych, w tym 61,1 tys. (45,4%) zamieszkałych na wsi. W szkoleniach uczestniczyło 22,4 tys. bezrobotnych ogółem, w tym 8,8 tys. (39,2%) bezrobotnych z obszarów wiejskich. Z zajęć aktywizacyjnych skorzystało 112,3 tys. bezrobotnych, w tym 52,3 tys. zamieszkałych na wsi (tj. 46,6% bezrobotnych uczestników zajęć).

4. Zróżnicowanie bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wybranych cech demograficzno-społecznych

Głównymi cechami różnicującymi bezrobotnych i jednocześnie determinującymi ich pozycję na rynku pracy są płeć, wiek, poziom wykształcenia, staż pracy oraz czas pozostawania bez pracy. Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, sytuację na rynku pracy i niejednakowe szanse osób pozostających bez pracy na znalezienie zatrudnienia, ustawodawca wyodrębnił grupy osób „będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy”. Zgodnie z art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w 2010 r. zaliczane były następujące osoby bezrobotne: do 25 roku życia, powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotne, samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia, bez kwalifikacji zawodowych, bez doświadczenia zawodowego, bez wykształcenia średniego, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia, niepełnosprawni, osoby po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego oraz kobiety które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka.

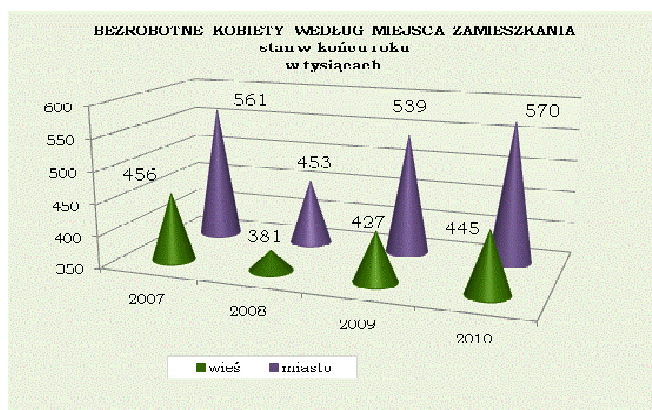
W stosunku do takich osób powiatowy urząd pracy poza propozycją zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, może zastosować działania określone w art. 50-61a wymienionej ustawy, tj. skierować na szkolenie, staż, odbycie przygotowania zawodowego dorosłych lub zatrudnienie w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych.

4.1. Płeć. Bezrobotne kobiety na obszarach wiejskich

Analiza bezrobocia rejestrowanego według płci pokazuje, że od początku lat dziewięćdziesiątych charakteryzuje się ono przewagą liczebną kobiet. Biorąc pod uwagę wymienione wcześniej kolejne okresy kształtowania się poziomu bezrobocia, a zwłaszcza jego obniżanie się w poprzednich latach, widać że tempo spadku liczby bezrobotnych było wyraźnie słabsze wśród kobiet. Tendencje te utrzymywały się do końca 2007 r., w 2008 r. zostały jednak odwrócone. Bezrobocie wśród mężczyzn w końcu 2008 r. zmniejszyło się o 12,2%, natomiast wśród kobiet o 18,1%. Skutkowało to spadkiem udziału kobiet wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych z 58,2% w końcu 2007 r. do 56,6% w końcu 2008 r. W 2009 r. przy ogólnie wysokim, na poziomie 28,4%, wzroście bezrobocia, odnotowano zarówno wzrost bezrobocia kobiet, jak i mężczyzn – odpowiednio o 16,0% i o 44,7%. Tempo wzrostu bezrobocia wśród kobiet było więc wyraźnie słabsze, tak że ich odsetek w ogólnej liczbie zmniejszył się do poziomu 51,1%.

W omawianym 2010 r. przy niższym w skali kraju wzroście bezrobocia (o 3,3%), wzrosła tak jak i w roku poprzednim, ale w mniejszym stopniu, liczba bezrobotnych kobiet i mężczyzn – odpowiednio o 48,4 tys., tj. o 5,0% i o 13,7 tys., tj. o 1,5%. Odsetek kobiet ukształtował się na poziomie 51,9%, a ich liczba wzrosła do poziomu 1.014,8 tys. Tempo wzrostu bezrobocia wśród kobiet było jednak silniejsze niż mężczyzn.

Zarejestrowane w urzędach pracy bezrobotne kobiety są generalnie młodsze od bezrobotnych mężczyzn. W końcu 2010 r., kobiety w wieku 18-24 lata stanowiły 54,1% ogólnej liczby bezrobotnych w tym przedziale wiekowym. Są też lepiej wykształcone – stanowiły bowiem 66,9% bezrobotnych z wykształceniem wyższym oraz 61,8% bezrobotnych posiadających wykształcenie średnie. Niestety, mimo potencjalnie pozytywnych cech na znalezienie pracy, jakimi są młody wiek i wyższy poziom wykształcenia, odsetek kobiet poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy pozostawał dużo większy niż mężczyzn. W omawianym roku udział kobiet w tej kategorii bezrobotnych wynosił 56,7%.

Odnosząc się do bezrobocia na obszarach wiejskich, w końcu 2010 r. w urzędach pracy zaewidencjonowanych było 445,2 tys. kobiet zamieszkałych na wsi. Stanowiły one 43,9% bezrobotnych kobiet oraz 52,0% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi. Widać więc, że w populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi wyraźnie przeważają kobiety. W porównaniu ze stanem w końcu 2009 r. ich liczba wzrosła o 18,2 tys., tj. o 4,3%, zwiększył się również o 0,7 punktu udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych z obszarów wiejskich. Tempo

wzrostu bezrobocia wśród kobiet zamieszkałych na wsi było słabsze niż bezrobotnych mieszanek miast, których liczba w porównywanym okresie wzrosła o 5,6%.

Biorąc pod uwagę przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia kobiet na wsi, najwyższy ich odsetek zanotowano w województwach: wielkopolskim (57,0%), kujawsko-pomorskim (54,7%), lubuskim i pomorskim (54,2%) oraz małopolskim i warmińsko-mazurskim (53,8%), relatywnie najniższy w podlaskim (46,4%), mazowieckim (47,7%), lubelskim (49,4%) oraz łódzkim (50,0%).

Najwyższe tempo wzrostu bezrobocia wśród kobiet wiejskich odnotowano w województwach: małopolskim (o 12,1%), śląskim (o 10,6%), podlaskim (o 8,5%), opolskim (o 5,3%), relatywnie niskie w zachodniopomorskim (o 2,0%), podkarpackim (o 2,6%), lubelskim (o 2,9%) i wielkopolskim (3,5%). Widać wyraźnie, że województwa małopolskie i śląskie należą do województw o wyraźnej przewadze kobiet w strukturze bezrobotnych z obszarów wiejskich.

Mając natomiast na uwadze strukturę wiekową bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi, według stanu w końcu 2010 r., największy ich odsetek lokował się w przedziale 25-34 lata oraz 18-24 lata, odpowiednio na poziomie 32,3% i 28,3%. Na przestrzeni roku zmniejszył się

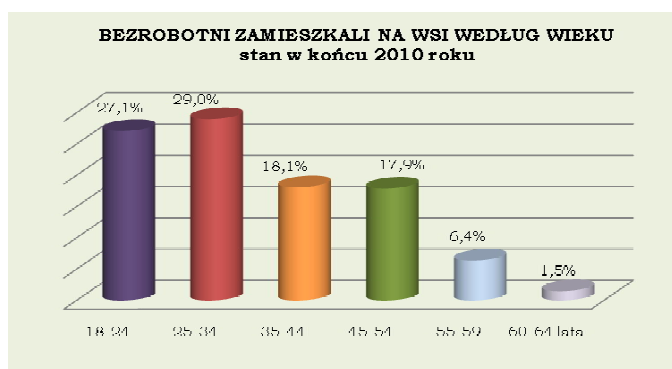
udział kobiet w grupach wiekowych 35-44 lata i 45-54 lata, o 0,5 i o 1,2 punktu, odpowiednio do poziomu 19,2% i 16,2%. Wzrósł natomiast w wymienionych wyżej najmłodszych grupach wiekowych, w grupie 18-24 lata o 0,5 punktu i w grupie 25-34 lata o 0,6 punktu. Wzrost udziału procentowego odnotowano także w najstarszej grupie wiekowej (55-59 lat) – też o 0,6 punktu, do poziomu 4,0%. Generalnie, nadal populacja bezrobotnych mieszkanek wsi, tak jak i ogółu ludności wiejskiej pozostaje młodsza niż w miastach, gdzie udział bezrobotnych kobiet w wieku 18-24 lata oraz 25-34 lata wynosił pod koniec omawianego roku odpowiednio 18,5% i 32,4%.

Mniej korzystna z punktu widzenia potencjalnych zasobów pracy pozostaje dla bezrobotnych mieszkanek wsi struktura wykształcenia. W końcu 2010 r., 51,8% z nich posiadało wykształcenie poniżej średniego, 10,2% wyższe, podczas gdy w miastach proporcje te wyglądały następująco: 16,0% bezrobotnych kobiet legitymowało się wykształceniem wyższym, 43,9% mniej niż średnim. Należy też zaznaczyć, że zarówno w miastach jak i na wsi zanotowano, w odniesieniu do końca 2009 r., wzrost odsetka kobiet z wykształceniem wyższym (odpowiednio o 1,5 i o 1,6 punktu procentowego), oraz spadek odsetka bezrobotnych z wykształceniem poniżej średniego (odpowiednio o 1,3 i o 2,2 punktu). Na obszarach wiejskich wzrost udziału procentowego kobiet legitymujących się wykształceniem wyższym był nieco silniejszy, silniejszy równocześnie był spadek udziału procentowego kobiet o najniższym poziomie wykształcenia.

Wyższy na wsi niż w miastach pozostaje odsetek kobiet poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w urzędzie pracy. W końcu 2010 r. stanowiły one 33,9% bezrobotnych mieszkanek wsi, podczas gdy w miastach 30,2%. Na przestrzeni omawianego roku odsetek ten uległ zwiększeniu, tak w miastach (o 2,2 punktu), jak i na wsi (o 0,5 punktu). Zwiększenie odsetka pozostających bez pracy ponad rok, podobnie jak wymienione wyżej zmiany w strukturze wykształcenia, jest kolejną negatywną zmianą w bezrobociu kobiet zamieszkałych na wsi.

Analizując strukturę bezrobocia kobiet z terenów wiejskich należy też podkreślić, że w największym stopniu bezrobociu dotyka osoby bez doświadczenia zawodowego oraz z krótkim stażem pracy. W końcu 2010 r. aż 28,5% bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi nie posiadało żadnego doświadczenia zawodowego (brak stażu), a odsetek bezrobotnych ze stażem do 5 lat pracy kształtował się na poziomie 40,2% (w 2009 r. odpowiednio 28,9% i 39,1%). Wśród bezrobotnych mieszkanek miast proporcje te kształtowały się następująco – 19,4% nie posiadało żadnego stażu pracy, 38,0% staż do 5 lat (w 2009 r. odpowiednio 20,0% i 37,2%). Jeżeli chodzi o doświadczenie zawodowe widoczne są więc wyraźne dysproporcje między bezrobotnymi kobietami z obszarów miejskich i wiejskich, na niekorzyść tych drugich.

4.2. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wieku

W okresie do 2009 r., kiedy to obserwowany był ogólny spadek bezrobocia, najliczniejsze grupy bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły osoby w wieku 25-34 lata oraz w wieku 18-24 lata, a więc zdecydowanie młode.

Stosunkowo wysoki był również odsetek bezrobotnych w grupie wiekowej 45-54 lata. Podkreślić jednak należy, że udział bezrobotnych z najmłodszych grup wiekowych w ogólnej liczbie bezrobotnych mieszkańców wsi systematycznie się zmniejszał.

Następował natomiast wzrost udziału bezrobotnych w starszych kategoriach wiekowych.

Tendencje te zostały utrzymane również w 2010 roku. Najliczniejsze grupy wśród bezrobotnych mieszkańców wsi nadal stanowiły osoby w przedziałach wiekowych 25-34 lata oraz 18-24 lata. W końcu omawianego okresu 29,0% (247,3 tys.) bezrobotnych z obszarów

wiejskich legitymowało się wiekiem 25-34 lata, a 27,1% (232,2 tys.) wiekiem z przedziału 18 -24 lata. Relatywnie wysoki, na poziomie 18,1% (155,4 tys.), pozostawał też odsetek z grupy wiekowej 35-44 lata. Wyraźnie więc widać, że prawie trzy czwarte (74,2%) bezrobotnych mieszkańców wsi nie przekroczyło 44 roku życia. Najmniej liczną grupę - 1,5% (12,8 tys.) ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi - stanowiły osoby w wieku 60-64 lata.

W porównaniu do stanu sprzed roku, wzrost bezwzględnej liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi, wynikający ze zwiększenia ogólnego poziomu bezrobocia, miał miejsce prawie we wszystkich kategoriach wiekowych. Tempo wzrostu bezrobocia w poszczególnych kategoriach nie było jednak równomierne, co znalazło odbicie w strukturze wiekowej bezrobotnych. Na przestrzeni roku odnotowano bowiem wzrost udziału procentowego bezrobotnych w wieku 25-34 lata (o 0,4 punktu), 55-59 lat (o 0,5 punktu) oraz 60-64 lata (o 0,3 punktu procentowego). Nie uległ zmianie odsetek bezrobotnych w wieku 18-24 lata. Zmniejszył się natomiast odsetek bezrobotnych w grupach wiekowych 35-44 lata i 45-54 lata, odpowiednio o 0,2 i o 1,0 punktu. Grupa wiekowa 45-54 lata była jedyną, w której zanotowano spadek liczby bezrobotnych (o 3,4 tys. osób, tj. o 2,1%).

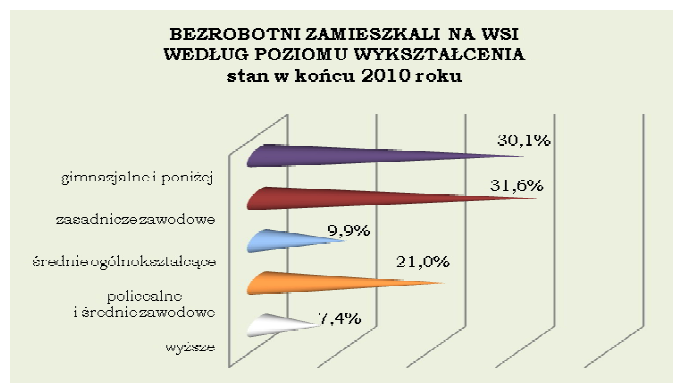
Do końca 2007 roku średni wiek zarejestrowanych bezrobotnych systematycznie wzrastał, osiągając poziom 37,7 lat. W kolejnych dwóch latach zmniejszył się – do 37,2 lat w końcu 2008 r. i 36,7 lat w końcu 2009 r. Rok 2010 był rokiem, w którym odnotowano wzrost średniego wieku bezrobotnych do 36,9 lat (z tego do 38,1 lat w miastach i do 35,3 lat na wsi). Podwyższenie się średniego wieku bezrobotnych wynika z faktu, że w omawianym roku, tak w miastach, jak i na obszarach wiejskich, odnotowano wzrost bezrobocia w starszych kategoriach wiekowych, w tym w wieku 60-64 lata o ponad 1/3 stanu z końca 2009 r.

Tab. 7. Średni wiek bezrobotnych zamieszkałych na wsi (w latach)

Wyszczególnienie	2009	2010
Ogółem	36,7	36,9
Miasta	37,8	38,1
Wieś	35,3	35,3

Generalnie można stwierdzić, że zarówno na obszarach wiejskich jak i w miastach, zauważalny jest proces starzenia się bezrobotnych, wyrażający się wzrostem udziału procentowego osób powyżej 55 roku życia w bezrobociu ogółem. Należy przy tym podkreślić, że wzrost ten był w 2010 r. nieco niższy na wsi (o 0,8 punktu procentowego, wobec 1,6 punktu w miastach). Nadal odsetek bezrobotnych w wieku mobilnym pozostaje na wsi wyższy niż w miastach, oraz na niższym poziomie kształtuje się odsetek osób w starszych grupach wiekowych, tj. powyżej 55 roku życia. Jak podano wcześniej, bezrobotni mieszkańcy wsi w wieku mobilnym, czyli do 44 roku życia, stanowili w końcu 2010 r. 74,2% ogółu bezrobotnych z terenów wiejskich, podczas gdy w miastach 65,8%. Odsetek bezrobotnych powyżej 55 roku życia wynosił na wsi 7,9%, w miastach 12,0%. Potencjalnie więc struktura wiekowa bezrobotnych na obszarach wiejskich wydaje się być korzystniejsza niż w miastach.

4.3. Bezrobotni zamieszkali na wsi według poziomu wykształcenia

Wykształcenie jest czynnikiem bardziej niż wiek różnicującym sytuację bezrobotnego na rynku pracy. Ograniczona w stosunku do podaży siły roboczej liczba miejsc pracy oraz występująca na rynku pracy konkurencja powodują większe trudności w znalezieniu pracy przede wszystkim przez osoby, które pracę utraciły i mają niski poziom wykształcenia, ale i przez osoby dotychczas niepracujące, wchodzące na rynek pracy. Sytuacja ta sprawia, że coraz więcej osób, w tym także za-

mieszkańców na wsi podwyższa swoje kwalifikacje. Powoduje jednak równocześnie, że większa liczba osób mimo relatywnie wysokiego poziomu wykształcenia nie może znaleźć pracy tym bardziej, że w ostatnich trzech latach w odniesieniu do roku 2007 odnotowano spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego. Znajduje to wyraźne odzwierciedlenie w systematycznym w ostatnich latach, wzroście udziału osób z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie bezrobotnych. Wzrost ten dotyczy zarówno bezrobotnych zamieszkałych w miastach, jak i na wsi. Podkreślić jednak należy, że pomimo występujących tendencji wzrostowych w tym zakresie, poziom wykształcenia bezrobotnych zamieszkałych na terenach wiejskich pozostaje niższy niż w miastach.

W końcu 2010 r. najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe (31,6%) oraz gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego, (30,1%). Wykształcenie wyższe posiadało natomiast 7,4%. W miastach odsetek osób o najniższym poziomie wykształcenia tj. gimnazjalnym i poniżej gimnazjalnego wynosił 26,7%, wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 26,0% bezrobotnych, natomiast aż 12,9% wyższe.

Tab. 8. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi według poziomu wykształcenia w końcu 2010 roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni zamieszkali na wsi		przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tys.	w %	w tys.	w pkt.
Ogółem	856,4	100,0	23,5	x
wyższe	63,4	7,4	10,9	1,1
policealne i średnie	180,1	21,0	5,3	0,0
zawodowe	84,8	9,9	4,2	0,2
średnie ogólnokształcące	270,3	31,6	4,2	-0,3
zasadnicze				
zawodowe				

Należy przy tym podkreślić, że przy mającym miejsce wzroście liczby bezrobotnych na wsi, w strukturze według poziomu wykształcenia odnotowano spadek udziału procentowego w grupie posiadającej wykształcenie gimnazjalne i poniżej - o 1,0 punktu oraz w grupie legitymującej się wykształceniem zasadniczym zawodowym - o 0,3 punktu.

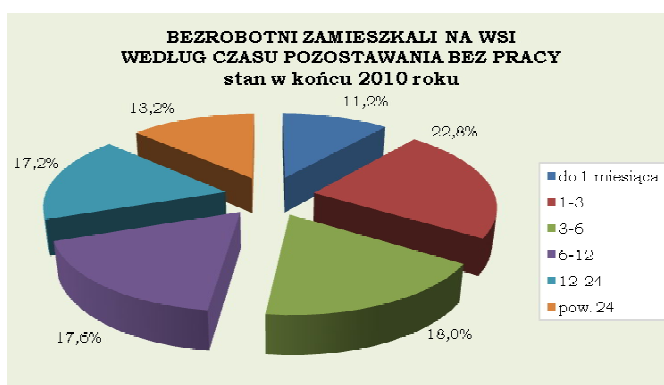
Wystąpił jednocześnie wzrost udziału grup z wykształceniem wyższym (o 1,1 punktu), jak i średnim ogólnokształcącym (o 0,2 punktu). Jedynie odsetek osób posiadających wykształcenie policealne i średnie zawodowe na przestrzeni roku nie zmienił się.

Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi pod względem poziomu wykształcenia, tak jak i struktura ludności z tych obszarów, nadal kształtuje się niekorzystnie w odniesieniu do miast.

4.4. Bezrobotni mieszkańcy wsi według czasu pozostawania bez pracy

Długie pozostawanie bez pracy zmniejsza szanse na znalezienie zatrudnienia, co z kolei wpływa na obniżenie statusu materialnego i społecznego osób bezrobotnych i ich rodzin.

Rosnące oczekiwania pracodawców i związana z nimi konieczność zmiany lub podwyższenia kwalifikacji przez osoby poszukujące pracy nie są czynnikami sprzyjającymi skracaniu okresu pozostawania bez zatrudnienia. Osoby, które dłużej pozostają bez pracy trudniej aktywizować. Często też zniechęcenie bezskutecznością poszukiwania pracy w długim okresie czasu, staje się przyczyną bierności zawodowej. Zjawisko długotrwałego bezrobocia jest tym bardziej niepokojące, że

dotyka w większości ludzi młodych, o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia, legitymujących się krótkim okresem zatrudnienia lub nieposiadających w ogóle stażu pracy i dotyczy zarówno mieszkańców miast, jak i wsi.

W końcu 2010 r. w urzędach pracy zaewidencjonowanych było 568,7 tys. osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się. Osoby te stanowiły 29,1% ogółu bezrobotnych. Była to grupa, w której w ciągu roku odnotowano wzrost bezrobocia o 79,8 tys. osób, tj. o 16,3%. W kategorii tej, tak jak w całej populacji bezrobotnych, przeważali mieszkańcy miast.

Tab. 9. Bezrobotni zamieszkali na wsi według czasu pozostawania bez pracy w końcu 2010 roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni zamieszkali na wsi		przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tys.	w %	w tys.	w pkt.
Ogółem	856,4	100,0	23,5	x
do 1 miesiąca	96,0	11,2	15,0	1,5
1-3	194,9	22,8	1,9	-0,3
3-6	154,0	18,0	-5,9	-1,2
6-12	151,1	17,6	-13,0	-2,1
12-24	147,1	17,2	34,2	3,6
pow. 24	113,3	13,2	-8,7	-1,5

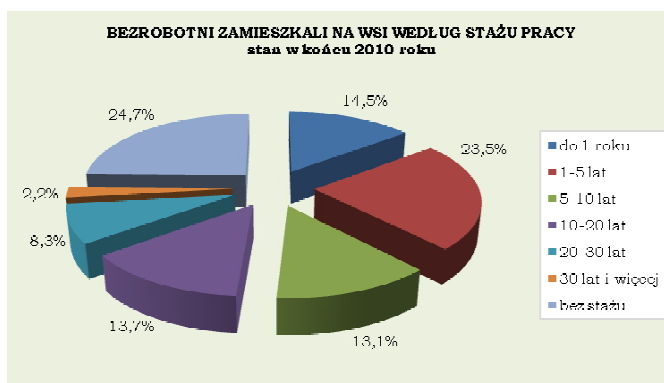
Bezrobotni pozostający bez pracy od ponad roku zamieszkali w miastach, w liczbie 308,3 tys. osób, stanowili 54,2% ogółu bezrobotnych tej kategorii, podczas gdy na wsi, w liczbie 260,4 tys. – 45,8%. Na przestrzeni roku dynamika wzrostu bezrobocia wśród tej kategorii była słabsza na wsi i wynosiła 10,8%, podczas gdy w miastach 21,4%. Mając na uwadze niższe tempo wzrostu bezrobocia na wsi ogółem, jak i jego słabszą dynamikę wzrostu w grupie pozostających bez pracy dłużej niż

12 miesięcy można sądzić, że sytuacja bezrobotnych z obszarów wiejskich w zakresie skrócenia okresu poszukiwania pracy była korzystniejsza niż mieszkańców miast. Pod koniec 2010 r. bez pracy powyżej 12-tu miesięcy pozostawało 30,4% bezrobotnych mieszkańców wsi (wobec 28,0% w miastach). Aż 45,2% z nich nie przekroczyło 35 roku życia, podczas gdy w miastach odsetek ten wynosił 34,0%. Wykształcenie wyższe posiadało 5,0%, poniżej średniego 68,3%, w miastach odpowiednio 9,9% i 57,3%.

Długotrwale bezrobotni z obszarów wiejskich są więc generalnie młodszy, ale gorzej wykształceni niż w miastach. W odniesieniu do stanu z końca 2009 r., kiedy to odsetek bezrobotnych powyżej roku w całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich wynosił 28,3%, można stwierdzić, że sytuacja tej kategorii na przestrzeni roku uległa pogorszeniu. Należy przy tym zaznaczyć, że 43,5% bezrobotnych tej kategorii pozostawało bez pracy ponad 24 miesiące (w miastach 39,1%).

4.5. Staż pracy bezrobotnych zamieszkałych na wsi

W strukturze bezrobotnych zamieszkałych na wsi zdecydowanie najliczniejszą grupą pozostają osoby, które przed zarejestrowaniem się w urzędzie pracy nigdy nie pracowały. W końcu 2010 r. stanowiły one 24,7%, można więc powiedzieć, że prawie ¼ populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich, nie posiadała preferowanego przez pracodawców stażu zawodowego. Dla porównania w miastach odsetek bezrobotnych niemających stażu pracy wynosił 17,7%.

Aż 38,0% populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich legitymowało się krótkim, nie przekraczającym 5 lat stażem pracy. Najmniejszy natomiast odsetek reprezentowany był

przez osoby z 30 letnim stażem i więcej. Stanowiły one 2,2% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi.

W ciągu poprzednich lat, w grupie bezrobotnych zamieszkałych na wsi nieposiadających stażu pracy obserwowano silną tendencję spadkową. W roku 2009 r. przy wysokim wzroście ogólnej liczby bezrobotnych, wzrosła też liczba bezrobotnych bez stażu – o 31,0 tys., tj. o 17,7%. W 2010 r., kiedy wzrost bezrobocia ogółem (w tym również na wsi) był niewielki, na obszarach wiejskich odnotowano także nieduży wzrost liczby bezrobotnych tej kategorii – o 4,3 tys. osób, tj. o 2,1%.

4.6. Bezrobotni zamieszkali na wsi będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Tab. 10. Bezrobotni zamieszkali na wsi będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Wyszczególnienie	2010	przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tysiącach		w %
Bezrobotni zamieszkali na wsi ogółem	856,4	23,5	2,8
z ogółem:			
do 25 roku życia	232,2	6,1	2,7
powyżej 50 roku życia	148,9	8,9	6,3
długotrwale	409,2	46,2	12,7
bez kwalifikacji zawodowych samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia	55,3	4,1	8,0
bez doświadczenia zawodowego	263,8	10,0	3,9
bez wykształcenia średniego	528,1	3,1	0,6
którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia	10,1	1,5	18,1
niepełnosprawni	30,9	1,8	6,3
po zakończeniu kontraktu socjalnego	0,5	b.d.	b.d.

4.6.1. Bezrobotni do 25 roku życia

Według stanu w końcu 2010 r. populacja bezrobotnych zamieszkałych na wsi spełniających kryterium osoby „do 25 roku życia będącej w szczególnej sytuacji na rynku pracy” kształtowała się na poziomie 232,2 tys. osób, stanowiąc 27,1% bezrobocia na wsi ogółem. Na przestrzeni roku liczba bezrobotnych tej kategorii zwiększyła się o 6,1 tys. osób (2,7%). Natomiast udział tej grupy w całej populacji bezrobotnych z terenów wiejskich nie uległ na przestrzeni roku zmianie. W miastach bezrobocie wśród osób w kategorii do 25 roku życia zmniejszyło się w omawianym roku o 3,7 tys. (1,8%), a jej udział w ogólnej liczbie bezrobotnych z terenów miejskich spadł o 1,0 punktu procentowego, do 17,9%. Widać więc, że wejście na rynek pracy tej grupy bezrobotnych z obszarów wiejskich, nadal pozostaje poważnym problemem.

4.6.2. Bezrobotni powyżej 50 roku życia

W końcu 2010 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 148,9 tys. bezrobotnych powyżej 50 roku życia zamieszkałych na wsi. W porównaniu do 2009 r. ich liczba wzrosła o 8,9 tys., tj. o 6,3%, a zatem tempo wzrostu w tej kategorii bezrobotnych było ponad dwukrotnie silniejsze niż całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich. Bezrobotni powyżej 50 roku życia stanowili 17,4% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi, podczas gdy rok wcześniej 16,8%. Tak jak w całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich, w strukturze bezrobotnych powyżej 50 roku życia dominują osoby z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej gimnazjalnego oraz zasadniczym zawodowym, a także pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy, w tym zwłaszcza powyżej 24 miesięcy. W końcu 2010 r. bezrobotni z wykształceniem poniżej średniego stanowili 84,2%, natomiast pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy – 41,4% ogółu bezrobotnych tej kategorii. Charakterystyczny dla tej grupy pozostaje również wysoki odsetek osób z wieloletnim stażem pracy, w przedziałach 20-30 lat (31,8%) i 10-20 lat (24,4%) oraz osób, które mimo wieku dotychczas nie pracowały i nie mają żadnego doświadczenia zawodowego (7,2%).

4.6.3. Długotrwale bezrobotni

Zgodnie z zapisami ustawowymi za długotrwale bezrobotnych uznawane są osoby, które pozostawały w rejestrach powiatowych urzędów pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. Osoby długotrwale bezrobotne zamieszkałe na wsi, w liczbie 409,2 tys., stanowiły w końcu 2010 r. 47,8% ogółu populacji bezrobotnych z terenów wiejskich. Na przestrzeni roku poziom bezrobocia wśród tej kategorii osób wzrósł aż o 12,7% (o 46,1 tys. osób), zwiększył się również udział procentowy w odniesieniu do całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich – o 4,2 punktu (z 43,6% w końcu 2009 r.). Była to grupa w której odnotowano dużo wyższy procentowy wzrost niż dla całej populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Nadal pozostawała ona najliczniejszą (obok osób bez wykształcenia średniego) grupą z wszystkich uznanych za będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W grupie tej wyraźnie dominowały kobiety, stanowiąc aż 57,1%. Większość z tej populacji stanowiły osoby młode, prawie co druga z nich (47,1%) nie przekroczyła 35 lat, równocześnie aż 67,7% legitymowało się wykształceniem niższym niż średnie, głównie gimnazjalnym i poniżej (35,3%).

4.6.4. Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych

W końcu 2010 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 231,0 tys. bezrobotnych mieszkańców wsi nieposiadających kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu, poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu. Ich liczba na przestrzeni omawianego roku spadła o 2,8 tys., tj. o 1,2%. Udział tej grupy w odniesieniu do ogółu bezrobotnych na wsi pozostał wysoki i wynosił 27,0% (w końcu 2009 r. – 28,1%).

Mając na uwadze poziom wykształcenia zdecydowana większość, bo aż 78,7% tej populacji, miała wykształcenie gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego, a tylko 21,3% średnie ogólnokształcące.

W grupie tej przeważały kobiety, stanowiąc 54,4%. Należy też zaznaczyć, że w miastach odnotowano wzrost bezrobocia w tej grupie o 3,5 tys. osób, tj. o 1,2%.

4.6.5. Bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia

Na koniec 2010 r. w ewidencji urzędów pracy pozostawało 55,3 tys. bezrobotnych mieszkańców wsi samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia. Jest to kategoria bezrobotnych, w której w omawianym okresie 85,7% stanowiły kobiety. Poza charakterystyczną dominacją kobiet widać też wyraźnie, że jest to kategoria ludzi młodych, o niskim poziomie wykształcenia – aż 63,8% nie przekroczyło 35 roku życia, a 72,6% legitymowało się wykształceniem poniżej średniego.

Powyższe uwarunkowania pokazują że w sytuacji wysokiego bezrobocia, wejście tej grupy na rynek pracy, mimo że jest ona relatywnie nieliczna (w końcu 2010 r. stanowiła 6,5% ogółu bezrobotnych na wsi), będzie bardzo trudne. Znajduje to potwierdzenie w wysokim dla tej kategorii odsetku osób, pozostających w ewidencjach urzędów pracy ponad rok od momentu zarejestrowania się – w końcu omawianego okresu 37,6% osób z tej grupy dotkniętych było długotrwałym bezrobociem. Należy jednocześnie podkreślić, że bezrobocie w tej grupie wzrosło na przestrzeni roku o 8,0%.

4.6.6. Bezrobotni bez doświadczenia zawodowego

Bezrobotni z terenów wiejskich bez doświadczenia zawodowego tj. osoby, które zgodnie z definicją ustawową wykonywały pracę na podstawie stosunku pracy, stosunku służbowego, na podstawie umowy o pracę nakładczą lub umowy cywilnoprawnej, albo w okresie członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych lub spółdzielni usług rolniczych, przez łączny okres poniżej 6 miesięcy, w liczbie 263,8 tys., w końcu 2010 r. stanowiły 30,8% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi.

W strukturze tej grupy dominowały osoby bez stażu (79,8%), osoby w wieku 18-24 lata (58,8%) i z wykształceniem poniżej średniego (44,3%). Charakterystyczny dla tej grupy był też wysoki odsetek kobiet (59,9%).

4.6.7. Bezrobotni, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia

W końcu 2010 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 10,1 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia. Była to druga pod względem niskiej liczebności grupa, stanowiąca 1,2% całej populacji bezrobotnych z terenów wiejskich. Poza uwarunkowaniami wynikającymi z pozbawienia wolności i bardzo wyraźną przewagą mężczyzn w tej grupie (97,6%), widać że jest to bardzo trudna do aktywizacji grupa z tytułu niskiego poziomu wykształcenia. Z grupy tej 94,2% bezrobotnych nie posiadało wykształcenia średniego, w tym aż 63,1% miało wykształcenie gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego. Relatywnie, w stosunku do innych bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, niski był w tej grupie odsetek osób niemających stażu pracy (15,1%). Nieco inny pozostawał też rozkład wiekowy tej grupy. Dominowały w niej osoby w wieku 35-54 lata (55,6%), stosunkowo niski był natomiast odsetek bezrobotnych w najmłodszym przedziale wiekowym tj. 18-24 lata (5,6%). Jest to grupa zamieszkała na wsi, w której bezrobocie na przestrzeni omawianego roku wzrosło najsilniej – o 18,1%.

4.6.8. Bezrobotni niepełnosprawni zamieszkali na wsi

Osoby niepełnosprawne są kategorią bezrobotnych najbardziej odczuwającą trudności związane ze znalezieniem pracy. Praca stanowi dla osób niepełnosprawnych nie tylko źródło utrzymania, ale jest jednocześnie najsukuteczniejszym sposobem pozwalającym funkcjonować w społeczeństwie. Stopień aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, poza uwarunkowaniami wynikającymi ze stanu gospodarki i cech społeczno-demograficznych ogółu ludności, wynika również ze stanu zdrowia tej populacji. Z przyczyn zdrowotnych osoby niepełnosprawne są mniej aktywne zawodowo, nie mniej jednak znaczna część z nich może i powinna pracować, a pozostaje bezrobotnymi.

Problem bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych dotyka również ludność zamieszkałą na wsi, choć w mniejszym stopniu niż mieszkańców miast. W końcu 2010 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 30,9 tys. bezrobotnych tej kategorii, stanowiąc 30,8% ogółu bezrobotnych niepełnosprawnych oraz 3,6% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Na przestrzeni omawianego roku ich liczba wzrosła o 1,8 tys. osób, tj. o 6,3%. Ponad rok od momentu zarejestrowania się oczekiwało na pracę 40,2% tej populacji, w tym co piątą osobę z tej grupy (20,2%) dotknęło chroniczne bezrobocie. Wykształcenia średniego nie posiadało 76,0%, stosunkowo wysoki był udział osób dotychczas nie pracujących i o krótkim, do 5 lat, stażu pracy (łącznie 44,3%).

4.6.9. Bezrobotni zamieszkali na wsi po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego⁴

Bezrobotni, którzy po realizacji kontraktu socjalnego, wrócili do rejestrów urzędów pracy, według stanu w końcu 2010 r., w liczbie 0,5 tys. osób, stanowili 0,1% bezrobotnych z terenów wiejskich. Była to najmniej liczna kategoria bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy zamieszkałych na wsi. W jej strukturze przeważały osoby w wieku 35-44 lata (32,2%), aż 83,2% posiadało wykształcenie poniżej średniego. Gros osób nigdy nie pracowało lub legitymowało się stażem nie dłuższym niż 5 lat – łącznie 72,5%.

V. PODSUMOWANIE

1. Po latach wyraźnego spowolnienia gospodarczego, rok 2010 był rokiem, w którym odnotowano poprawę sytuacji w gospodarce, co znalazło odbicie na rynku pracy, wyrażające

⁴ Bezrobotnym, będącym w szczególnej sytuacji na rynku pracy, korzystającym ze świadczeń pomocy społecznej, powiatowy urząd pracy w okresie 6 miesięcy od dnia utraty prawa do zasiłku z powodu upływu okresu jego pobierania, a w przypadku bezrobotnych bez prawa do zasiłku w okresie 6 miesięcy od dnia rejestracji, na wniosek ośrodka pomocy społecznej może skierować do uczestnictwa w kontrakcie socjalnym. Do sprawozdawczości kategoria ta wprowadzona została od 1 stycznia 2010 r., stąd brak jest danych porównawczych.

się niewielkim wzrostem liczby pracujących, ale nadal, choć też niewielkim, wzrostem bezrobocia. W ujęciu rocznym (IV kwartał 2009 r. = 100) dynamika wzrostu liczby pracujących zamieszkałych na wsi była słabsza i wyniosła 0,7%, podczas gdy w miastach 1,5%. Na wsi odnotowano obniżenie się wskaźnika zatrudnienia (o 0,3 punktu procentowego w skali roku), przy jego wzroście w miastach (o 0,6 punktu). Należy przy tym podkreślić, że w przeciwieństwie do lat poprzednich wartość wskaźnika była niższa dla obszarów wiejskich i wyniosła 50,3%, wobec 50,9% w miastach. Jednocześnie jednak na obszarach wiejskich niższe było tempo wzrostu bezrobocia rejestrowanego (2,8%, wobec 3,6% w miastach), co znalazło przełożenie w spadku odsetka bezrobotnych zamieszkałych na wsi z 44,0% w końcu 2009 r., do 43,8% w końcu 2010 r. Tak jak w poprzednim roku najwyższy udział bezrobocia rejestrowanego na wsi występował w województwach Polski południowej i południowo-wschodniej, czyli w rejonach o najwyższym udziale mieszkańców wsi w ogólnej liczbie ludności.

2. W omawianym roku, zarówno na wsi, jak i w miastach, odnotowano wzmoczenie płynności bezrobocia. W miastach przejawiało się ono zmniejszeniem napływu do bezrobocia (o 2,4% w stosunku do napływu w 2009 r.) i wzrostem odpływu (o 10,8% w stosunku do wyrejestrowań w 2009 r.). Na wsi natomiast miał co prawda miejsce nieznacznie wyższy niż w poprzednim roku napływ do bezrobocia (o 0,2%), ale wyższe było równocześnie tempo wyrejestrowań (o 13,3%). Mimo wysokiego wzrostu wyrejestrowań, nadal pozostawanie bezrobotnych w rejestrach urzędów pracy wynika głównie z trudności w znalezieniu zatrudnienia. W 2010 r. podjęcia pracy stanowiły 40,9% odpływu bezrobotnych zamieszkałych na wsi i 38,9% odpływu bezrobotnych zamieszkałych w miastach. Należy jednak podkreślić, że liczba osób podejmujących pracę była wyższa niż przed rokiem.

3. Z punktu widzenia zasobów pracy struktura wiekowa bezrobotnych z obszarów wiejskich, z racji wysokiego odsetka ludzi młodych, jest potencjalnie korzystniejsza niż w miastach. W końcu 2010 r. z ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi, bezrobotni w wieku 18-34 lata stanowili 56,0%, podczas gdy w miastach odsetek ten wynosił 47,4%. Niekorzystna w stosunku do bezrobotnych w miastach pozostaje natomiast struktura poziomu wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych. Niski poziom wykształcenia i brak kwalifikacji zawodowych zmniejszają szanse bezrobotnych zamieszkałych na wsi na znalezienie zatrudnienia poza rolnictwem, tak w miejscu zamieszkania, jak i poza nim. W końcu 2010 r. aż 61,7% bezrobotnych z obszarów wiejskich legitymowało się wykształceniem poniżej średniego, a 27,0% nie posiadało kwalifikacji zawodowych. W miastach wielkości te kształtowały się odpowiednio na poziomie 52,7% i 26,0%.

4. Zgodnie z wynikami opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny prognozy demograficznej ludności na lata 2008-2035, w całym tym okresie obserwować będziemy ubytek ludności w miastach, natomiast na terenach wiejskich liczebność zamieszkującej tam populacji, będzie do 2020 roku, stale wzrastała. W ostatnich latach obserwowany był trend dodatniego salda migracji na wieś, przy czym nadwyżka napływu ludności na obszary wiejskie pochodziła z miast, przy jednoczesnym większym odpływie ludności wiejskiej, zwłaszcza młodzieży, za granicę. Trzeba przy tym podkreślić, że w 2009 r. i w 2010 r. tempo wyjazdów na pobyt stały zostało wyhamowane, wzrosła natomiast skala wyjazdów na pobyt czasowy. Mając na uwadze powyższe, szczególnie ważnym staje się tworzenie na wsi pozarolniczych miejsc pracy. O tworzeniu miejsc pracy decyduje przede wszystkim tempo wzrostu gospodarczego, stąd w krótszej perspektywie czasu istotne jest kierowanie do bezrobotnych odpowiednich form pomocowych. Biorąc pod uwagę aktywizację osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi, tak jak rok wcześniej, w 2010 r. relatywnie dużo z nich brało udział w zajęciach klubów pracy w zakresie aktywnego poszukiwania pracy (45,4% ogółu bezrobotnych uczestników), podjęło pracę sezonową (51,9% ogółu bezrobotnych podejmujących tą pracę), skierowanych zostało do prac subsydiowanych, w tym zwłaszcza do robót publicznych (57,8% ogółu podjęć robót) oraz do prac interwencyjnych (51,9% ogółu podjęć tej formy zatrudnienia).